

Àmbit social i criminològic

DOCUMENTS DE TREBALL

CONSELL d'EUROPA

**Recomanació CM/Rec(2014)3
del Comitè de Ministres als
Estats membres relativa als
delinqüents perillosos**

Traducció realitzada pel Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada
del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya

Recomanació CM/Rec(2014)3 del Comitè de Ministres als Estats membres relativa als delinqüents perillosos

(Adoptada pel Comitè de Ministres el 19 de febrer de 2014 a la 1192a reunió dels delegats dels ministres)

El Comitè de Ministres, en virtut de l'article 15.b de l'Estatut del Consell d'Europa,

Considerant que l'objectiu del Consell d'Europa és assolir una unió més forta entre els seus membres, en particular per mitjà d'harmonitzar les lleis sobre afers d'interès comú;

Considerant l'enfocament específic necessari pel que fa als delinqüents perillosos detinguts a les presons dels seus Estats membres;

Reconeixent les dificultats amb què es troben els Estats europeus per conciliar els drets dels delinqüents perillosos amb la necessitat de garantir la seguretat de la societat;

Considerant la pertinència dels principis que contenen les convencions i les recomanacions anteriors del Consell d'Europa, i en particular:

- el Conveni de protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals (STE núm. 5);
- el Conveni sobre el trasllat de les persones condemnades (STE núm. 112);
- el Conveni sobre la protecció dels infants contra l'explotació i els abusos sexuals (STCE núm. 201);
- la Recomanació Rec(82)17 del Comitè de Ministres als Estats membres relativa a la detenció i el tractament dels detinguts perillosos;

- la Recomanació Rec(92)17 del Comitè de Ministres als Estats membres relativa a la coherència en les condemnes;
- la Recomanació Rec(97)12 del Comitè de Ministres als Estats membres sobre el personal encarregat d'aplicar les sancions i les mesures;
- la Recomanació Rec(98)7 del Comitè de Ministres als Estats membres relativa als aspectes ètics i organitzatius de l'assistència sanitària a la presó;
- la Recomanació Rec(2000)20 del Comitè de Ministres als Estats membres sobre el rol de la intervenció psicosocial precoç en la prevenció de comportaments criminals;
- la Recomanació Rec(2000)22 del Comitè de Ministres als Estats membres relativa a millorar l'aplicació de les normes europees sobre les sancions i les mesures aplicades a la comunitat;
- la Recomanació Rec(2003)23 del Comitè de Ministres als Estats membres relativa a la gestió per part de les administracions penitenciàries dels condemnats a cadena perpètua i altres detinguts de llarga durada;
- la Recomanació Rec(2004)10 del Comitè de Ministres als Estats membres relativa a la protecció dels drets humans i de la dignitat de les persones amb trastorns mentals;
- la Recomanació Rec(2006)2 del Comitè de Ministres als Estats membres sobre les normes penitenciàries europees;
- la Recomanació CM/Rec(2008)11 del Comitè de Ministres als Estats membres sobre les normes europees per als delinqüents menors d'edat sotmesos a sancions o mesures;

- la Recomanació CM/Rec(2010)1 del Comitè de Ministres als Estats membres sobre les normes del Consell d'Europa relatives a la *probation*;
- la Recomanació Rec(2014)4 del Comitè de Ministres als Estats membres relativa a la vigilància electrònica;

Considerant els principis constitucionals, les tradicions jurídiques i la independència de les autoritats judicials en els Estats membres;

Reconeixent que aquesta recomanació no conté cap obligació per als Estats membres d'introduir la detenció preventiva de seguretat o la vigilància preventiva en el dret nacional;

Reconeixent que aquesta recomanació podria aplicar-se de conformitat amb la llei nacional, *mutatis mutandis* en casos diferents dels que preveu la recomanació;

Reconeixent que tota una sèrie d'autoritats i de serveis tracten amb delinqüents perillosos, i que aquestes entitats necessiten un conjunt coherent de principis directors d'acord amb les normes del Consell d'Europa,

Recomana als Estats membres del Consell d'Europa:

- inspirar-se, pel que fa a la seva legislació, les seves polítiques i les seves pràctiques, en les normes establertes en l'annex d'aquesta recomanació;
- vetllar perquè aquesta recomanació i el seu comentari es tradueixin i es difonguin a totes les autoritats, organismes, professionals i associacions que tracten amb delinqüents perillosos, i també als mateixos delinqüents.

Part I – Definicions i principis bàsics

Definicions

1. A l'efecte d'aquesta recomanació:

a. Un delinqüent perillós és una persona que ha estat condemnada per un crim sexual o amb violència d'una gravetat extrema contra una o diverses persones i que presenta una probabilitat molt elevada de reincidir cometent altres crims sexuals o violents d'una gravetat extrema contra les persones.

b. La violència pot definir-se com l'ús intencionat de la força, tant si és una amenaça com si és real, contra una o diverses persones, que comporta, o corre un gran risc de comportar, danys físics o psicològics, o la mort. Aquesta definició identifica quatre mitjans pels quals pot infligir-se la violència: agressió física, sexual o psicològica i segrest.

c. El risc es defineix com la probabilitat elevada de tornar a cometre un crim sexual o amb violència d'una gravetat extrema contra una o diverses persones.

d. L'avaluació del risc és el procés que permet entendre el risc, examinant la natura, la gravetat i el cicle de les infraccions; identifica les característiques dels delinqüents i les circumstàncies que contribueixen a determinar aquesta situació, i ajuda a determinar les decisions i les mesures pertinents que cal prendre per reduir el risc.

e. La gestió del risc és el procés que consisteix a seleccionar i a aplicar una sèrie de mesures d'intervenció —dins el marc penitenciari i fora de la institució, i després de l'alliberament o bé dins el marc d'una vigilància preventiva— amb l'objectiu de reduir el risc de crims sexuals o amb violència greus contra una o diverses persones.

f. El tractament inclou, sense limitar-s'hi, l'atenció mèdica, psicològica i/o social amb finalitats terapèutiques. Pot servir per reduir el risc que representa la persona i incloure mesures destinades a millorar la dimensió social de la vida del delinqüent.

g. S'entén per detenció preventiva de seguretat la detenció imposada per l'autoritat judicial a una persona, que ha de complir durant o després de la pena de presó incondicional d'acord amb el seu dret nacional. No s'imposa únicament perquè s'ha comès una infracció en el passat, sinó que també es basa en una avaluació que estableix que el delinqüent podria cometre altres crims d'una gravetat extrema en el futur.

h. La vigilància preventiva fa referència a les mesures de control, de seguiment, de vigilància o de restricció dels desplaçaments, imposades a una persona després que hagi comès un crim i després que hagi complert una pena de presó, o bé en lloc d'una pena de presó. No només s'imposa perquè s'ha comès una infracció en el passat, sinó que també es basa en una avaluació que estableix que el delinqüent podria cometre altres crims d'una gravetat extrema en el futur.

Abast, aplicació i principis fonamentals

2. Aquesta recomanació no aplica:

- a. als infants;
- b. a les persones amb trastorns mentals que no estan sota la responsabilitat del sistema penitenciari.

3. Cal tractar els delinqüents perillosos, com tots els delinqüents, en el respecte dels drets humans i de les llibertats fonamentals, prenent en la deguda consideració la seva situació particular i les seves necessitats individuals, a l'hora que es vetlla per protegir de manera eficaç la societat de les seves accions.

4. Qualsevol decisió que pugui resultar en una privació o una restricció de llibertat per un delinqüent perillós ha de ser presa o avalada per l'autoritat judicial. Les mesures de restricció i d'intervenció no haurien de ser desproporcionades al nivell del risc i caldria prendre la mesura menys restrictiva possible orientada a garantir la protecció de la societat i la reducció del risc.

5. L'estricta respecte dels criteris d'identificació dels «delinqüents perillosos» hauria de prendre en consideració el fet que es tracta d'un nombre limitat d'individus del total de delinqüents, però sense comprometre per aquesta raó la seguretat de la societat. Aquests criteris haurien d'incloure proves d'anteriors crims greus amb violència, d'agressió sexual, els trets característics de la personalitat o el comportament del delinqüent que indiquin un risc concret i persistent de violència o de delinqüència sexual, i també proves de la inadequació de mesures menys estrictes, a les quals el delinqüent no es va adaptar i va tornar a delinquir. La durada de la pena o el comportament generalment reincident del delinqüent no poden ser els únics criteris a l'hora de definir un delinqüent com a perillós en aquest sentit.

6. La gestió del risc dels delinqüents perillosos hauria de tenir, si s'escau, com a objectiu a llarg termini la seva reinserció totalment segura en la societat, amb condicions compatibles amb la protecció de la societat contra el risc que presenta el delinqüent. A aquest efecte, caldria principalment establir un programa individual que prevegi un procés progressiu de readaptació per mitjà d'intervencions adequades.

7. S'haurien d'establir mesures positives per evitar la discriminació i l'estigmatització, i resoldre problemes específics als quals es poden afrontar els delinqüents perillosos a la presó o en el marc de la seva vigilància preventiva fora de la institució.

8. La protecció dels drets individuals dels delinqüents perillosos, principalment pel que fa a la legalitat de l'execució de les mesures (detenció preventiva de seguretat, vigilància preventiva), hauria de garantir-se per mitjà d'un control regular i independent exercit, d'acord amb les regles nacionals, per una autoritat judicial o per un altre organisme independent autoritzat a visitar els interessats i que no depengui de l'administració penitenciària.

9. Les necessitats específiques dels delinqüents perillosos relacionades amb el risc haurien de prendre's en consideració durant tot el període de la intervenció i caldria destinar els recursos suficients a aquest efecte, per permetre respondre eficaçment a la situació particular de l'interessat i de les seves necessitats específiques.

10. Les pràctiques d'avaluació i de gestió del risc haurien de basar-se en elements factuais.

11. Cal examinar l'eficàcia de l'avaluació del risc i de la gestió dels delinqüents perillosos fomentant i finançant la recerca per orientar les polítiques i les pràctiques en aquest àmbit. Les eines d'avaluació del risc haurien d'avaluar-se curosament per tal d'identificar qualsevol perjudici cultural, sexista o social.

12. El personal penitenciari i el de les autoritats, organismes, professions i associacions competents haurien de rebre formació adequada sobre l'avaluació i la gestió dels delinqüents perillosos, per garantir que la pràctica es correspongui amb les normes deontològiques i professionals (nacionals i internacionals) més avançades. La gestió de delinqüents amb trastorns mentals requereix unes competències particulars.

Part II – Decisions judicials relacionades amb els delinqüents perillosos

Disposicions generals

13. L'avaluació del risc hauria de disposar-la l'autoritat judicial.

14. El presumpte delinqüent perillós hauria de tenir la possibilitat de sol·licitar un informe d'un expert diferent.

15. Caldria proporcionar, sempre que la mesura sigui possible i adequada, a les autoritats judicials els informes establerts abans de determinar la pena sobre la situació personal del delinqüent del qual s'avalua la perillositat.

Detenció preventiva de seguretat

16. La decisió d'una autoritat judicial d'imposar una detenció preventiva de seguretat a un delinqüent perillós hauria de prendre en consideració l'informe d'avaluació del risc dels experts.

17. No es pot tenir un delinqüent perillós en detenció preventiva de seguretat si no hi ha una avaluació que estableix que hi ha una elevada probabilitat que en el futur cometi un crim sexual o violent d'una gravetat extrema contra una o diverses persones.

18. La detenció preventiva de seguretat només és justificable si s'estableix que no es pot adaptar cap altra mesura menys restrictiva.

19. Quan la detenció preventiva de seguretat pren la forma d'una detenció que s'allarga més enllà del període de pena prescrit, és essencial que el delinqüent pugui recórrer a la seva detenció, o la restricció de la seva llibertat, davant una jurisdicció com a mínim cada dos anys comptats des de l'expiració del període de pena prescrit.

20. Tota persona privada de llibertat per raons preventives hauria de disposar d'un pla escrit que descrigui les possibilitats que se li ofereixen si aborda els factors de risc específics i altres característiques que contribueixen al fet que se'l consideri un delinqüent perillós.

21. Les autoritats competents haurien de tenir l'objectiu de reduir les restriccions de llibertat i donar fi a la detenció preventiva de seguretat per mitjà de modalitats compatibles amb la protecció del públic contra el risc que representa el delinqüent.

22. Després que expiri el període de pena prescrit, els delinqüents perillosos en detenció preventiva de seguretat haurien de ser detinguts en les condicions adequades subjectes a les exigències de la gestió de riscos, de la seguretat i de la protecció del públic. En tot cas, cal garantir el respecte per la seva dignitat humana.

Vigilància preventiva

23. La vigilància preventiva pot aplicar-se com una alternativa a la detenció preventiva de seguretat, com una condició d'alliberament de prova, o després de l'alliberament i hauria de ser objecte d'un control regular.

24. Aquesta vigilància pot incloure una o diverses de les mesures següents establertes per l'autoritat competent:

- i. l'obligació de presentar-se a intervals regulars en un lloc concret;
- ii. l'obligació de notificar immediatament qualsevol canvi de domicili, de lloc de treball o de destinació segons les modalitats i dins del termini establerts;
- iii. la prohibició d'abandonar el lloc de residència o qualsevol territori sense autorització;
- iv. la prohibició de contactar o d'acostar-se a la víctima o els seus parents, i també qualsevol altra persona designada;
- v. la prohibició d'anar a determinades zones, llocs o establiments;
- vi. la prohibició de residir en certs llocs;
- vii. la prohibició d'exercir certes activitats que poden afavorir que es cometin crims d'una natura similar;
- viii. la participació en programes de formació o a activitats professionals, culturals, educatives o altres;
- ix. l'obligació a participar a programes d'intervenció i de sotmetre's periòdicament a tota reavaluació necessària;
- x. l'ús de dispositius electrònics que permeten una vigilància contínua (vigilància electrònica) juntament amb una o algunes de les mesures anteriors;
- xi. altres mesures previstes per la legislació nacional.

25. Quan es tracta d'una vigilància permanent o de durada indeterminada, caldria establir, per tal d'aplicar de manera justa aquesta mesura, unes garanties adequades, inspirades en els principis establerts en la Recomanació Rec(2000)22 relacionats amb millorar la implementació de les normes europees sobre les sancions i les mesures aplicades a la comunitat.

Part III – Principi d'avaluació del risc durant l'execució d'una pena

26. L'extensió de l'avaluació hauria de ser determinada pel nivell de risc i proporcionada a la gravetat de les conseqüències eventuais.

27. L'avaluació del risc hauria d'incloure una anàlisi detallada dels comportaments anteriors i de factors històrics, personals i circumstancials que han provocat aquests comportaments o que hi han contribuït. Aquesta avaluació hauria de basar-se en les informacions més fiables.

28. L'avaluació del risc hauria de ser estructurada, basada en proves i incorporar eines validades adequades i una presa de decisions professional. Les persones encarregades d'aquesta avaluació de riscos haurien de conèixer i exposar clarament els límits propis d'aquest exercici i de la predicció del comportament futur, sobretot a llarg termini.

29. Aquests instruments d'avaluació del risc haurien de servir per establir la interpretació més constructiva i la menys restrictiva de la mesura o de la sanció, i també una aplicació personalitzada de la pena. No estan dissenyats per determinar la pena, encara que les seves conclusions poden utilitzar-se de manera constructiva per indicar la necessitat d'una intervenció.

30. Les avaluacions efectuades durant l'execució d'una pena haurien de considerar-se progressives, i ser revisades periòdicament per permetre una reavaluació dinàmica del risc que suposa el delinqüent:

a. L'avaluació del risc hauria de fer-la periòdicament un personal format adequadament, que respongui a les necessitats pel que fa a la planificació de la pena o a qualsevol altra necessitat, per poder tornar a examinar les circumstàncies que hagin pogut canviar durant l'execució de la pena.

b. Les pràctiques en matèria d'avaluació haurien de tenir en compte el fet que el risc que suposa la conducta violenta d'un individu evoluciona amb el temps, i aquesta evolució pot ser progressiva o sobtada.

31. L'avaluació hauria d'indicar opcions perquè el delinqüent pugui abordar les seves necessitats especials relacionades amb el risc i canviar les seves actituds i comportaments.

32. El delinqüent hauria de participar en l'avaluació, rebre informació sobre el procés i tenir accés a les conclusions.

33. Cal establir una distinció clara entre els riscos que el delinqüent representa per a la comunitat fora de la presó i els que representa dins de la presó. Aquests dos riscos s'haurien d'avaluar per separat.

Part IV – Gestió del risc

34. Hi hauria d'haver una relació clara entre les intervencions per prevenir la reincidència i l'avaluació contínua dels riscos que presenta un delinqüent. Aquestes intervencions s'haurien de planificar des de la perspectiva de les condicions de detenció i les de reinserció en la societat alhora, per tal de garantir una continuïtat entre les dues situacions.

35. Tot programa elaborat amb aquesta finalitat hauria d'incloure: mesures de readaptació; restriccions per reduir la probabilitat de reincidència a llarg termini que ofereixin alhora el nivell de protecció necessari cap a tercers; mesures per ajudar l'individu

a preocupar-se per les seves necessitats personals; mesures urgents per respondre ràpidament als indicis de deteriorament o de comissió imminent d'una infracció; i, finalment, mecanismes adequats per respondre als signes de progrés.

36. Aquest programa hauria de facilitar una comunicació efectiva, coordinar l'acció de diversos organismes i afavorir la cooperació entre l'administració penitenciària, els agents de *probation*, els serveis medicosocials i les autoritats repressives.

37. El programa hauria de ser realista i tenir objectius assequibles, també hauria d'estructurar-se de tal manera que permetés al delinqüent entendre clarament l'objecte de la intervenció i què s'espera d'ell.

38. Els processos descrits més amunt haurien de ser objecte d'un control regular que permeti principalment actuar en cas de canvis constatats durant l'avaluació del risc.

39. A més a més d'aquestes recomanacions, la gestió del risc fora de la institució hauria d'inspirar-se en els principis establerts en la Recomanació CM/Rec(2010)1 sobre les normes del Consell d'Europa relatives a la *probation* i la Recomanació Rec(2000)22 relativa a millorar l'aplicació de les normes europees sobre les sancions i les mesures aplicades a la comunitat.

Part V – Tractament i condicions de detenció dels delinqüents perillosos

Condicions de detenció

40. La detenció, atès que priva la persona de la seva llibertat, ja és un càstig en si mateixa. Les condicions de la detenció i el règim carcerari haurien d'inspirar-se en els principis establerts en la Recomanació Rec(2006)2 sobre les normes penitenciàries europees.

41. Les mesures de seguretat haurien de limitar-se al mínim necessari, i el nivell de seguretat revisar-se a intervals regulars.

Tractament

42. Al més aviat possible després de l'admissió i de l'avaluació del risc, haurien d'establir-se les necessitats específiques relatives al risc i les característiques del delinqüent, un tractament adequat en una institució idònia en vista a la informació obtinguda sobre les necessitats específiques relatives al risc, les capacitats i les disposicions de l'interessat. Aquest tractament també hauria de tenir en compte la proximitat dels parents i les condicions específiques. L'aplicació hauria de ser supervisada per una autoritat competent.

43. El tractament pot incloure atenció mèdica, psicològica i/o social.

44. Tota persona que presenti o desenvolupi trastorns mentals hauria de rebre un tractament adequat. Haurien de considerar-se les directrius establertes en la Recomanació Rec(98)7 relativa als aspectes ètics i organitzatius de l'assistència sanitària a la presó. El servei mèdic o psiquiàtric de tots els delinqüents perillosos de les institucions penitenciàries haurien de garantir o facilitar el tractament mèdic i psiquiàtric de tots els delinqüents perillosos que requereixin aquest tipus de tractament.

45. L'objectiu del tractament dels delinqüents perillosos hauria de ser preservar la seva salut i el respecte d'un mateix, i, en la mesura que la durada de la pena ho permeti, reforçar el seu sentit de la responsabilitat, i fomentar les actituds i les habilitats que els ajudaran a portar una vida respectuosa amb la llei i subvenir a les seves necessitats.

Treball, educació i altres activitats constructives

46. Les persones que es troben en detenció preventiva de seguretat haurien de tenir accés a activitats constructives i al treball i a l'educació d'acord amb els principis establerts en la Recomanació Rec(2006)2 relativa a les normes penitenciàries europees.

Persones vulnerables

47. L'administració penitenciària hauria de donar una atenció especial a les necessitats d'assistència específiques dels delinqüents grans i a l'educació dels delinqüents adults joves.

Part VI – Seguiment, personal i recerca

48. El personal i els organismes encarregats dels delinqüents perillosos haurien de sotmetre's a inspeccions regulars fetes per les instàncies públiques competents, i també a un seguiment independent.

49. Tots els agents implicats, inclòs el personal de les autoritats, organismes, professions i associacions que intervenen en l'avaluació i el tractament dels delinqüents perillosos, haurien de contractar-se tenint en compte les aptituds i competències definides i ser supervisats de manera professional. Haurien de tenir prou recursos i una formació per respondre a les necessitats, els factors de risc i les condicions específiques d'aquest grup. La gestió dels delinqüents amb trastorns mentals implica competències particulars.

50. Haurien d'organitzar-se formacions de cooperació entre serveis per al personal de dins i de fora de les presons.

51. Cal fer recerca sobre la utilització i l'elaboració d'eines fiables d'avaluació del risc i de necessitats, dedicant una atenció particular al cas dels delinqüents perillosos.

52. Cal conduir estudis per establir la qualitat de l'avaluació del risc.

Part VII – Seguiment

El Comitè Europeu per als Problemes Criminals (CDPC) hauria de tenir un paper important a l'hora d'implementar de manera efectiva aquesta recomanació. Hauria d'aportar propostes per facilitar-ne l'aplicació o vetllar perquè aquesta sigui adequada. Això implica en particular identificar qualsevol problema. El CDPC també hauria de facilitar la recopilació, l'anàlisi i l'intercanvi d'informació, experiència i bona pràctica entre els Estats.